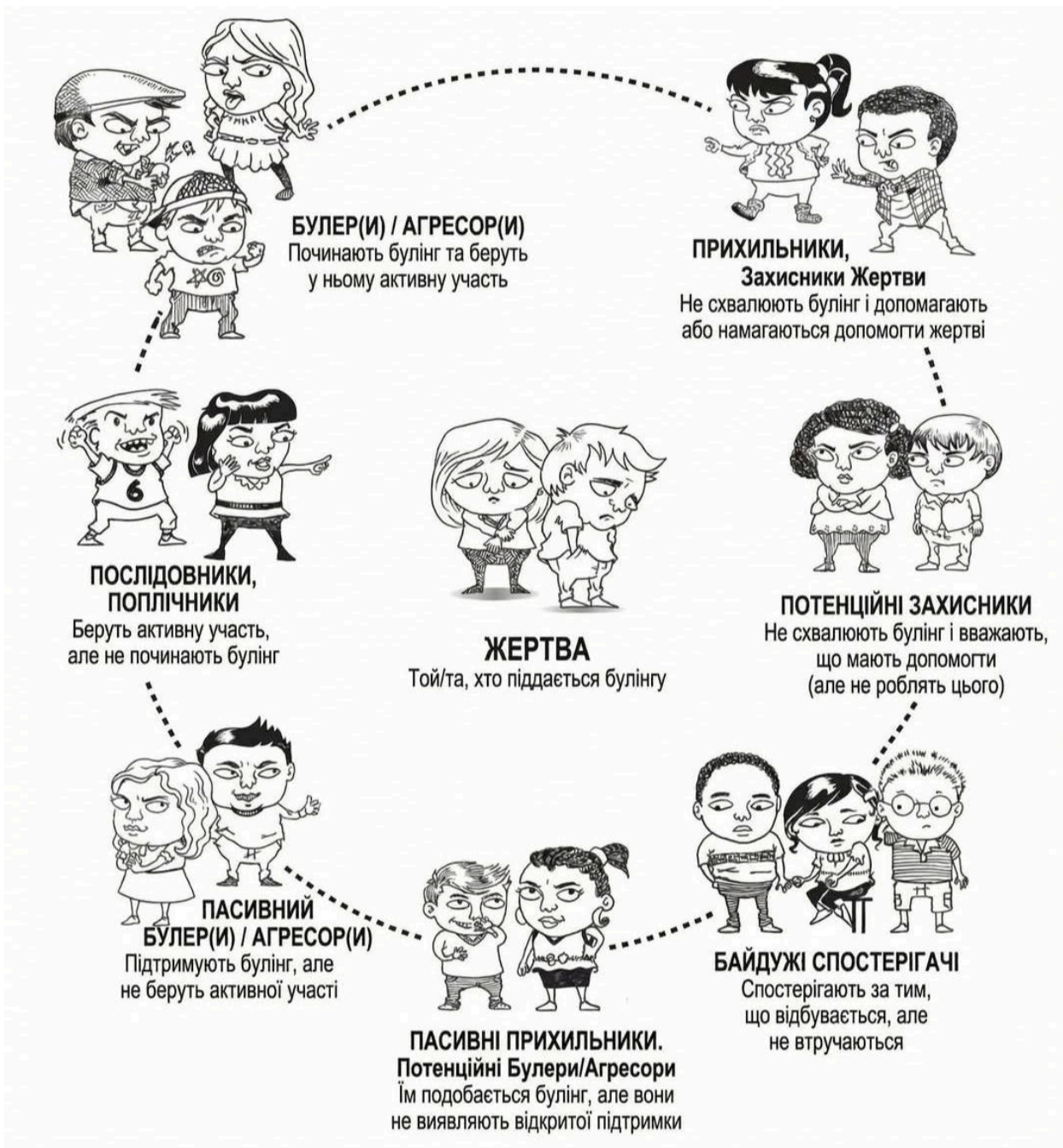

Види насилля: булінг, мобінг, харасмент. Пізнати та попередити.

Коло цькування демонструє, що спостерігачі, які знаходяться на початку процесу на нейтральних або протестуючих позиціях, мають властивість зсуватися вліво, в сторону Кривдника (булера). Це відбувається за законами психологічного захисту. Коли допомога ззовні не приходить, людина захищається, відкидаючи власні людські якості (співчуття, жалість). Тому розімкнути коло цькування може тільки дорослий.

Розбудова системи освіти відбувається у складних соціокультурних умовах та в ситуації загострення негативних явищ в учнівському середовищі. Зокрема, майже в кожному учнівському середовищі існує проблема булінгу, мобінгу, харасмента.

Насилля у школі – проблема, про яку довгий час було не прийнято говорити. Одним із аспектів проблеми насилля є жорстоке поводження з дітьми та нехтування їхніми інтересами, та, як наслідок, насилля в стосунках між дітьми. Поведінка, спрямована на утвердження своєї влади над кимось або чимось, стає усе більш розповсюдженою.

Булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, грубіян, насильник) визначається як пригноблення, дискримінація, цькування. Булінг – це соціальне явище, характерне переважно для організованих дитячих колективів, у першу чергу, школі.

Отже, три суттєво важливих показника булінгу:

1. Нерівність сил;
2. Повторюваність;
3. Неадекватно висока чутливість жертви.

Види булінгу:

- Шкільний булінг
- Булінг на роботі

Шкільний булінг можна розділити на такі основні форми:

1. Фізичний шкільний булінг (умисні штовхання, удари, стусани, побої, нанесення інших тілесних ушкоджень та ін);
2. Сексуальний булінг (підвид фізичного булінгу (дії сексуального характеру) – харасмент)
3. Психологічний шкільний булінг (насильство, пов'язане з дією на психіку, що завдає психологічну травму шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно заподіюється емоційна невпевненість).

Психологічний шкільний булінг:

- вербальний булінг (де знаряддям служить слово (образливе ім'я, з яким постійно звертаються до жертви, обзивання, поширення образливих чуток і т.д.)
- образливі жести або дії
- залякування (використання агресивної мови тіла і інтонацій голосу для того, щоб змусити жертву здійснювати або не здійснювати що –небудь).
- Ізоляція (жертва навмисне ізолюється, виганяється або ігнорується частиною учнів або всім класом)
- Вимагання (грошей, їжі, інших речей, примус що – небудь вкрати)
- пошкодження та інші дії з майном (крадіжка, грабіж, ховання особистих речей жертви)

Кібербулінг

Це одна із форм переслідування, цькування, залякування, насильства підлітків і молодших дітей за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, а саме Інтернету і мобільних телефонів.

Мобінг — це колективний психологічний терор стосовно когось, що проводиться з метою примусити його/її піти з місця. А простіше кажучи — це коли в колективі хтось когось намагається вижити. Таке явище існувало завжди.

Мобінг, іноді Моббінг (від [англ. mob](#) — юрба, натовп, глум) — систематичне цькування, психологічний терор, що включає систематично повторюване вороже й неетичне поводження одного або декількох людей, спрямоване проти іншої людини, в основному однієї;

форми зниження авторитета, форма психологічного тиску у вигляді цькування співробітника у колективі, зазвичай з метою його звільнення.

Важливим є те, що це слово пов'язане з довготривалим виключенням особистості, учня, дитини з групи, класу, колективу.

Мобінг — це регулярне та цілеспрямоване нанесення фізичної й душевної шкоди людині, дитині. Це довготривале “відторгнення” дитини більшістю членів класу чи групи.

Мобінг включає чотири головні компоненти:

- це агресивна і негативна поведінка;
- здійснюється регулярно;
- відбувається у відносинах, учасники яких мають неоднакову владу;
- ця поведінка є навмисною.

Інструменти мобінгу:

приховування позитивної інформації про особу,

ізоляція жертви в колективі,

обливання брудом, свідоме і систематичне, розповсюдження принизливих пліток,

безперестанна і негативна критика,

вистіювання,

окрики (часто прилюдні і немотивовані),

доноси керівництву, тривалі наклепи

підступне заохочення на бік агресорів керівництва тощо.

Види мобінгу:

- бойкот,
- причіпки,
- кепкування,
- дезінформація,
- спричинення шкоди здоров'ю,
- дрібні крадіжки або псування особистих речей.

Що таке харасмент?

Англійське слово *harassment*, очевидно, походить від французького дієслова *harasser*, що означає "мучити", "турбувати", "переслідувати".

Хоча часто «харасмент» розуміють лише як сексуальні домагання, це поняття передбачає різні види психологічного утиску.

Харасмент може бути й у вигляді слів, жестів, поведінки, що порушує межі інших людей.

Харасмент - термін, що позначає в широкому сенсі слова агресивну поведінку в міжособистісних відносинах, з метою заподіяння психічної шкоди, приниження, створення ситуації загрози, заподіяння незручності чи шкоди.

Це поведінка, що порушує недоторканність приватного життя особи. Така поведінка може полягати в прямих або непрямих словесних образах, недобррозичливих зауваженнях, грубих жартах, небажаних листах або дзвінках, показі образливих або принизливих фотографій, залякуванні, хтивих жестах, непотрібних дотиках, поплескуваннях, щипках, ударах, фізичному нападі або в інших подібних діях.

Соціальна структура булінгу:

- переслідувач;
- жертва;
- спостерігач.

Проблема цькування у школі існує давно, та лише зараз суспільство почало говорити про це відкрито. Міністерство освіти і науки України розпочало роботу над проектом "Безпечна школа", до якого закликає долучитися всіх небайдужих та підтримати ідею протидії цькуванню.

Що ж ми можемо зробити, щоб виявити, а краще попередити такі негативні явища в нашій школі?

Існують певні ознаки, за якими можна розпізнати булінг:

- когось затискають в кутку приміщення;
- коли дорослий підходить до групки дітей вони, замовкають, розбігаються, різко змінюють діяльність (можуть обійняти «жертву», начебто все в порядку);
- один з учнів не обирається іншими (в ізоляції);
- весь клас знущається над одним і тим же учнем;
- прізвиська дуже образливі;
- по обличчю одного з учнів: блідий, червоний (у плямах), в сльозах, наляканий, ознаки насильства на тілі;
- молодші школярі бояться зайти в туалет;
- школярі після уроків не розходяться, когось чекають біля школи.

Мотивацією до булінгу

стають заздрість, помста, відчуття неприязні, прагнення відновити справедливість; боротьба за владу; потреба підпорядкування лідерів, нейтралізації суперника, самоствердження тощо - аж до задоволення садистських потреб окремих осіб.

Найчастіше жертвами шкільного булінгу стають діти, які мають:

- **Фізичні недоліки:** носять окуляри, діти зі зниженим слухом, порушенням опорно-рухового апарату (наприклад ДЦП), тобто ті, що не можуть захистити себе, фізично слабші за своїх однолітків.
- **Особливості поведінки:** замкнуті, сором`язливі, тривожні, імпульсивні, невпевнені в собі, нещасливі і ті, які мають занижену самооцінку.
- **Особливості зовнішності:** руде волосся, ластовиння, клаповухість, криві ноги, особлива форма голови, маса тіла (повні чи худі).

- **Недостатньо розвинені соціальні навички:** часто не мають ні одного близького друга, краще спілкуються з дорослими ніж з однолітками.
- **Страх перед школою:** неуспішність у навчанні часто формує у дітей негативне ставлення до школи, страх відвідування певних предметів, що сприймається оточуючими як підвищена тривожність, невпевненість, провокуючи агресію.
- **Відсутність досвіду життя в колективі (домашні діти).**
- **Хвороби:** епілепсія, заїкання, енурез, дислалія (порушення мови), дисграфія (порушення письма), дислексія (порушення читання).
- Низький інтелект і труднощі в навчанні.

Психолог Дан Ольвеус визначає типові риси учнів, схильних ставати жертвами булінгу:

- *Вони полохливі, чутливі, замкнуті і соромязливі.*
- *Вони схильні до депресії і частіше за своїх ровесників думають про самогубство.*
- *Вони часто не мають жодного близького друга і успішніше спілкуються з дорослими, ніж з однолітками.*
- *Вони часто тривожні, невпевнені в собі, нещасні і мають низьку самооцінку.*

Типові риси учнів, схильних до проявів насильства:

- вони відчувають сильну потребу домінувати й підпорядковувати собі інших учнів, переслідуючи власні цілі;
- вони імпульсивні й легко шаленіють;
- вони часто зухвалі та агресивні в ставленні до дорослих (передусім батьків і вчителів);
- вони не виявляють співчуття до своїх жертв;
- якщо це хлопчики, вони зазвичай фізично сильніші за інших.

Учені відзначають такі типові характерні риси спостерігачів:

- *відчуття провини;*
  - *відчуття власного безсилля.*
- Діти, що стали жертвами булінгу, проявляють наступні (у тому числі патологічні) особливості поведінки:
- прикидаються хворими, щоб уникнути походу до школи;
  - бояться самі йти до школи і зі школи, просять проводити їх на уроки, спізнюються;
  - поведінка і темперамент змінюються;
  - явні симптоми страху, що полягають у порушеннях сну і апетиту, нічному крику, нервовому тику, відлюдкуватості і замкненості;
  - виявлення рваного верхнього одягу або пошкоджених речей;
  - часті прохання дати гроші, злодійство;
  - зниження якості навчання, втрата інтересу до улюблених занять;
  - постійні ссадини, синці та інші травми;
  - мовчазність, небажання йти на розмову;

- як прояв крайнього ступеню: суїцид.

Поведінка жертви виявляється за такими показниками:

- Шкільні речі часто бувають розкидані по класу чи сховані.
  - На уроках веде себе боязливо, замкнений, коли відповідає, по класу розповсюджується шум, сміх, коментарі.
  - Під час перерви, в їдальні, тримається осторонь інших, уникає ровесників і старших школярів, намагається бути недалеко від вчителів.
  - Дитину ображають, дразнять, дають образливі прізвиська.
  - Добре контактує з вчителями і погано з ровесниками.
  - Запізнюється на уроки або пізно йде зі школи.
  - Під час групових занять дитину ігнорують або обирають останньою.
- Дослідження булінгу в школі*
Кривдники-хлопці частіше застосовують фізичну агресію, а дівчата – дразняться, поширюють чутки, ізолюють, ігнорують.

Що впливає на агресивну поведінку дітей?

- Культ насильства в суспільстві
- Негативний вплив ЗМІ
- Низький рівень виховання
- Гіперопіка
- Байдужість з боку батьків
- Комп'ютерні ігри

Наслідки шкільного насилля:

1. Зниження самооцінки
2. Самоушкоджуюча поведінка
3. Думки про суїцид

Що робити?

Стратегія поведінки дорослого

Технологія реагування на виявлені або встановлені факти булінгу:

1. При встановленні факту або підозрі на наявність ситуації булінгу вчитель повідомляє про цю ситуацію адміністрації закладу.
2. Адміністрація, спільно з психологічною службою школи приймає рішення про невідкладність реагування на виявлений факт.
3. Безпосередня робота з жертвами і булерами.

Які профілактичні дії можуть проводитися в школі для запобігання булінгу та мобінгу:

1. Контроль дітей вчителями (на перервах, у дворі школи). Дорослі, які працюють в дитячих колективах, повинні вчасно визначати ознаки булінгу / мобінгу і своєчасно на них реагувати, не можна недооцінювати ситуацію, приймаючи заняття дитячим мобінгом за пустощі.
2. *Класна година* . Ефективна організація класних годин, які повинні проводити дорослі, що користуються авторитетом серед учнів **школярів**. **Класному керівнику необхідно проводити класні години з участю**

дитячого психолога, соціального педагога, потрібно говорити про ці проблеми з усім колективом класу.

3. Допомога психолого-соціальної служби . При необхідності можна вдатися до допомоги психолого -соціальної служби. Вони проводять діагностику психологічного стану класу, і виявляють дітей, які зазнали або можуть піддаватися мобінгу зі сторони своїх однокласників. Звичайні діалоги, спостереження під час навчального процесу, консультації з участю дітей, батьків і педагогів здатні виявити явні проблеми.

4. Використання вчителями різноманітних методів роботи для профілактики: Робота з художніми творами, які торкаються проблеми цькування (під час читання учні співпереживають, порівнюють себе з героями твору, які відчувають страждання).

Робота батьків спрямована на запобігання цькування, а також агресивних дій з боку дітей

1. Роль батьків у даному випадку, полягає в тому, щоб підтримувати у дитини адекватну самооцінку. Не створювати над нею постійної опіки або не проявляти надмірну владність над дитиною.

2. Батькам рекомендується цікавитися не стільки навчальними досягненнями (оцінками), але і як пройшов день. Які у дитини стосунки зі своїми однокласниками та вчителями, чи бере участь у заходах класу. Чи спілкується зі старшими або молодшими дітьми. Якщо ви помітили які-небудь проблеми, серйозно поставтеся до них. Проведіть щирі бесіди з дитиною, при необхідності зверніться до педагогів.

3. Якщо конфлікт не масштабний – зачіпає тільки двох дітей, дозвольте дитині самій вирішити його. Нехай вона навчиться відстоювати свої інтереси.

4. У випадках, коли цькування вже почалося і в ваших силах усунути причини його виникнення, допоможіть дитині: Якщо, припустимо, обзивають з-за пишних форм, запишіть свого чада на відвідування спортивного залу, подбайте про його здорове і менш калорійне харчування. Якщо дитина поводить себе невпевнено – допоможіть їй відчути себе впевненіше. Домовтеся з педагогом, щоб ваша дитина постійно брала участь у громадських заходах — це допоможе стати більш комунікабельною і впевненою. Поцікавтеся, які додаткові заняття відвідують її друзі, напевно їй захочеться влитися в їх колектив. Запишіть її на одне з таких занять. Тут вона може більше спілкуватися зі своїми однокласниками і встановити хороші відносини з ними.

Якщо дитина підтвердила Вам в розмові, що вона жертва булінгу:

Скажіть дитині:

- *Я тобі вірю* (це допоможе дитині зрозуміти, що Ви зможете допомогти їй вирішити цю проблему).
- *Мені шкода, що з тобою це сталося* (це допоможе дитині зрозуміти, що Ви намагаєтесь зрозуміти її почуття).

- *Це не твоя провина* (дайте дитині зрозуміти, що вона не самотня в подібній ситуації: багатьом її одноліткам доводиться спостерігати різні варіанти залякування та агресії в той чи інший момент дорослішання).
- *Добре, що ти сказав мені про це* (це допоможе дитині зрозуміти, що вона правильно вчинила, звернувшись за допомогою і підтримкою).
- *Я люблю тебе і намагатимусь зробити так, щоб тобі більше не загрожувала небезпека* (це допоможе дитині з надією подивитись у майбутнє та відчути захист).

У складних випадках, коли учень стає ізгоєм у класі – залучайте до даної проблеми вчителів і шкільних психологів.

Надання своєчасної фахової допомоги буде вам речі.

- **Пам'ятайте: дитина завжди має відчувати підтримку і любов з вашого боку.**

Які способи захисту своєї дитини від мобінга в школі не приносять результатів:

- *Поговорити з батьками дітей, що знуцаються над дитиною*(Природно, кожен батько буде захищати власне дитя і всіляко його вигороджувати).
- *Поговорити з самими дітьми, які кривдять вашу дитину*(Батьки, які шукають контакт з кривдниками, тим самим сигналізують їм, що сама дитина не може протистояти їх силі. Цим ви ще більше послабите позицію свого сина (дочки).
- *Не варто брати на першу розмову з учителем дитину*(Хоч як би був налаштований викладач, дитині така розмова принесе лише негативні почуття, вона буде ще більше звинувачувати себе і відсторонятися від решти світу).

Сервіси та гарячі лінії психологічної підтримки

Мобільні бригади

100 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги у 21 області

України

[UNFPA Україна | Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги.](#)

Аврора

Онлайн психотерапевтична платформа Аврора

[Аврора – Платформа психотерапевтичної допомоги.](#)

Не дрібниці

Платформа психологічної підтримки для підлітків у Telegram-боті

[Не дрібниці !\[\]\(147b0c7dce349edf02b6b21226344f99_img.jpg\) твої думки, емоції та відчуття.](#)

Mindly

Платформа з надання психологічної допомоги онлайн, де можна отримати одноразову та довгострокову терапію

[Mindly | професійна психологічна терапія онлайн.](#)

Розкажи мені

Безкоштовна платформа для психологічних консультацій.
[Безкоштовні психологічні консультації. Ваша підтримка поруч!](#)

Центр «ОбійМи»

Ініціатива психологів-волонтерів для допомоги людям, які зазнали стресу внаслідок військових дій і переселення

[Психологічна підтримка «ОбійМи».](#)

Телефони довіри

[У столиці працюють телефони довіри, за якими можна отримати консультацію професійного психолога або психотерапевта \(+актуальні телефони\) – Портал Києва.](#)

Поруч

Психологічна підтримка дітей. Є онлайнві терапевтичні групи для підлітків

[Психологи поруч з підлітками під час війни | Спільний проект МОН України та UNICEF.](#)

БФ «Сильні»

Фонд допомоги людям, які пережили сексуальне насилля після 24 лютого 2022 року.

[ВЕБСАЙТ ТЕЛЕГРАМ-БОТ](#)

Безоплатна психологічна допомога ветеранам та їхнім родинам

[Яка безоплатна психологічна допомога доступна для ветеранів та їхніх родин? | Кабінет Міністрів України](#)

Підтримка постраждалих від СНПК

[«Не бійтесь звертатися по допомогу». Як і де в Україні підтримують постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом](#)

Ти як?

Всеукраїнська програма ментального здоров'я

[Програма ментального здоров'я | Ти як?](#)

Моментал

Мобільний застосунок турботи про себе та ментального здоров'я

[В Україні запустили застосунок для турботи про себе та покращення ментального стану дорослих та дітей | Ти як?](#)

Гарячі лінії в Україні

Гаряча лінія кризової та юридичної підтримки ветеранів та членів їхніх родин Українського ветеранського фонду при Мінветеранів:

0 800 33 20 29 (цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Лінія міжнародної гуманітарної організації «Людина в біді»:

0 800 21 01 60 (цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації ГО «Ла Страда-Україна»:

0 800 50 03 35 (з мобільного або стаціонарного, цілодобово, дзвінки безкоштовні),

11 61 23 (з мобільного, цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Національна гаряча лінія для дітей та молоді ГО «Ла Страда-Україна»:

0 800 50 02 25 (з мобільного або стаціонарного),

11 61 11 (з мобільного, цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Урядова «Гаряча лінія»:

15-45 (цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Гаряча лінія з питань протидії торгівлі людьми та домашньому насильству:

15-47 (цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Лінія запобігання самогубствам Lifeline Ukraine:

73-33 (цілодобово).

Гаряча лінія для дружин та матерів військовослужбовців ГО «Громадський рух «Жіноча сила України»:

0 800 33 27 20 (з 10:00 до 20:00 щодня, дзвінки безкоштовні).

Гаряча лінія з питань ВІЛ/СНІД БО «Фонд профілактики хімічних залежностей та СНІДу»:

0 800 50 04 51 (цілодобово, безоплатно; в т.ч. психологічна підтримка для людей, які живуть з ВІЛ, та їхнього близького оточення).

Загальнонаціональна гаряча лінія з питань туберкульозу БО «Фонд профілактики хімічних залежностей та СНІДу»:

0 800 50 30 80 (з 08:00 до 18:00, безоплатно; зокрема психологічна підтримка для людей, які хворіють на туберкульоз, та їхнього близького оточення).

Єдиний телефонний номер системи безоплатної правничої допомоги в Україні:

0 800 21 31 03 (понеділок-п'ятниця 08:00-18:00, дзвінки безкоштовні).

Всеукраїнська гаряча лінія з питань деменції «Незабутні»:

0 800 30 88 30 (понеділок-п'ятниця 10:00-18:00, дзвінки безкоштовні).

Лінії ГО «Блакитний птах» для тих, хто пережив полон, незаконні затримання та тортури, їхніх родин та членів сімей, зниклих безвісти осіб:

0 663 62 14 85 (з питань соціальної підтримки та медичної допомоги, понеділок-п'ятниця 10:00-19:00),

0 950 16 26 22 (психологічна допомога, понеділок-п'ятниця 10:00-19:00),

0 505 09 40 49 (психологічна допомога, понеділок-п'ятниця 10:00-19:00),

0 509 37 53 70 (юридична допомога, понеділок-п'ятниця 10:00-19:00).

Лінія підтримки від Veteran Hub для воїнів, їхніх близьких і коханих:

0 673 48 28 68 (щодня 09:00-21:00).

Гаряча лінія Національної поліції України:

0 800 50 02 02 (щодня 09:00-18:00, дзвінки безкоштовні).

Лінія Національної психологічної асоціації:

0 800 10 01 02 (10:00-20:00 щодня, дзвінки безкоштовні).

Номери телефонів за кордоном (усі дзвінки з локальних номерів у різних країнах безкоштовні):

Австрія [+43 800 017 967](tel:+43800017967),
Бельгія [+32 800 11 728](tel:+3280011728),
Болгарія [+359 800 46 160](tel:+35980046160),
Велика Британія [+44 808 164 2432](tel:+448081642432),
Данія [+45 80 82 08 61](tel:+4580820861),
Естонія [+372 8000 044 624](tel:+372800044624),
Ірландія [+353 1800 817 519](tel:+3531800817519),
Іспанія [+34 900 861 441](tel:+34900861441),
Італія [+39 800 939 092](tel:+39800939092),
Латвія [+371 80 005 945](tel:+37180005945),
Литва [+370 800 00 414](tel:+37080000414),
Німеччина [+49 800 000 26 00](tel:+498000002600),
Польща [+48 800 088 141](tel:+48800088141),
Португалія [+351 800 780 756](tel:+351800780756),
Румунія [+40 800 400 597](tel:+40800400597),
Словаччина [+421 800 182 399](tel:+421800182399),
Угорщина [+36 68 098 15 80](tel:+36680981580),
Франція [+33 805 080 466](tel:+33805080466),
Швеція [+46 20 160 46 46](tel:+46201604646),
Чехія [+420 800 012 058](tel:+420800012058).